

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות

פרקים ד-ה: תפילה

סוגיה נ: תיקון מקום התפילה (1):
תפילה בבית שיש בו חלונות

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

© כל הזכויות שמורות למחבר

סוגיה נ: תיקון מקום התפילה (1): תפילה בבית שיש בו חלונות

*

רקע

הסוגיה האחרונה בפרק חמישי עוסקת בחיוב להתפלל בבית שיש בו חלונות ובאיסור תפילה בבקעה, שתי הלכות אלו עוסקות בתיקון מקום התפילה.

מקורות

א. גמ' לד: "מתני' המתפלל וטעה סימן רע לו... [נגד] ירושלים"

ב. רש"י ד"ה חלונות

ר"ף כד: "אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אל יתפלל... נגד ירושלים וגו'"

תלמידי רבינו יונה ד"ה בבית

רמב"ם הל' תפילה פ"ה ה"ו

ג. שו"ת הרמב"ם סי' רטז

ד. שו"ע סי' צ סע' ד, ומשנה ברורה

שו"ת הרמב"ם סי' רטז

שאלה: ומה יאמר אדוננו בדבר מה שאמרו רבותינו זה לשונם: אמר ר' חנינא לעולם אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות, שנאמר וכיין פתיחן ליה בעליתה נגד ירושלים, אי זו הלכה שלפיה מורים, כיצד מוצאים אנו מקומות הרבה, שמתפללים בהם ואין בהם חלונות? ומה עניין החלונות לעניין תפלה? יורנו אדוננו ושכרו כפול מן השמים.
התשובה: בתי כנסיות והמקומות המיוחדים לתפלת צבור, אין מתנים בהם חלונות ואין משגיחים בהם. ואין דברי ר' חנינא אלא ביחיד המתפלל בביתו, כמו שהיה עושה דניאל עליו השלום, לפי שרצוי לו כדי לעורר הכוונה גם לכוון פניו לחלון פתוח לאויר, כדי שיצייר בדמיונו שהוא כנגד ירושלים ואין חוצצין בינו ובינה לא קיר ולא קורות, לפי שהוא דיבר בחלונות שיעבור מבט הרואה מהם באויר ובמרחב. ואין ספק שדמיונו של זה ותיאורו מחייבים כוונה גדולה, כן נראה לי. וכתב משה.

הסבר הסוגיה

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות.

[גמ' לד:]

הגמ' אומרת שצריך להתפלל בבית שיש בו חלונות. רש"י מפרש שהחלונות "גורמים לו שיכוין לבו, שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע" - החלונות מיועדים כדי שיוכל להסתכל

דרכם לשמים¹, וכך יכניע את לבו. תלמידי רבינו יונה [כד: ד"ה בבית] מביאים שני פירושים נוספים לצורך בחלונות: א. "שעל ידי ראיית האור תתישב דעתו יותר ויוכל לכוין כראוי". ב. החלונות פתוחים כנגד ירושלים, וכיוון שיביט בהם יכוון את לבו כנגד ירושלים, ותפילתו תהיה רצויה יותר.

לפי הסברם הראשון של תלמידי רבינו יונה, ניתן לפתוח את החלונות בכל מקום שנכנס משם אור. לפי הסברו של רש"י, צריך לפתוח את החלונות במקום שהמתפלל יכול להסתכל דרכם לשמים. לפי הסברם השני של תלמידי רבינו יונה, צריך לפתוח את החלונות לכיוון ירושלים.

הרמב"ם [פ"ה ה"ו] סובר כהסבר השני של תלמידי רבינו יונה, ולכן הוא מדגיש שפתוחים את החלונות כנגד ירושלים. הרמב"ם בתשובה [סי' רטז] מבאר שפתיחת החלונות לכיוון ירושלים מיועדת לעורר את הכוונה על ידי שיצייר בדמיונו שהוא כנגד ירושלים, אך ניתן לפרש שהצורך לצייר בדמיון שהוא כנגד ירושלים הוא חלק מדין תפילה נוכח המקדש. לא מספיק שפניו יהיו כנגד ירושלים, הוא גם צריך לראות את עצמו כנמצא בעיר ה', בהיכלו של מלך.

בתשובתו [שם] מחדש הרמב"ם שחיוב פתיחת חלונות הוא רק במקום תפילה של יחיד, ולא בבתי כנסיות או במקום תפילה של רבים. הוא אינו מבאר את חידושו וגם אינו מוכיחו.

סיכום

נחלקו הראשונים מדוע צריך להתפלל במקום שיש בו חלונות. רש"י מפרש שדרך החלונות יכול להסתכל לשמים, ולהכניע את לבו. תלמידי רבינו יונה מבארים בפירוש אחד שהאור גורם שתתישב דעתו ויוכל לכוון כראוי, ובפירוש שני שחלון כנגד ירושלים יגרום לו לכוון את לבו כנגד ירושלים, ותפילתו תהיה רצויה יותר.

הרמב"ם בתשובה אומר שדין זה נאמר במקום תפילה של יחיד, ולא בבית כנסת.

הלכה

השו"ע [סי' צ סע' ד] פוסק שצריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים, והוא כותב, על פי הזוהר [הנזכר בבית יוסף סע' ד ד"ה ולענין] שטוב שבבית כנסת יהיו שנים עשר חלונות. מדבריו משמע שאינו פוסק כרמב"ם, וגם בבית כנסת צריך לפתוח חלונות [פרי מגדים, אשל אברהם סק"ד; משנה ברורה סק"ח].

¹ הבית יוסף [סי' צה סע' ב ד"ה וצריך] מקשה, שהרי מפורש בגמ' [יבמות קה:]: שהמתפלל צריך ליתן עיניו למטה? ומתקן שהמתפלל צריך ליתן עיניו למטה, ואף על פי כן צריך שיהיו חלונות כדי שאם במקרה יתן עיניו למעלה יסתכל כלפי השמים ויכניע לבו.